



# El monestir de Montserrat al segle XXI

**Transformació del monestir** de Montserrat durant els seus deu segles de vida

**TRAC Rehabilitació d'Edificis, SL**  
Equip tècnic i col·laboradors

■ ■ ■ Emplaçat en un entorn natural de característiques geològiques singulars, el monestir de Montserrat és, des de l'Edat Mitja, un dels centres de pelegrinatge més importants del cristianisme a Europa occidental. A principis del s. XIX, la destrucció del monestir durant la guerra napoleònica (1810-11) i posteriorment amb la Llei de les desamortitzacions dels béns eclesiàstics (1835), el monestir va quedar abandonat. Però a mitjans d'aquell mateix segle, la comunitat es va reagrupar i va començar un procés de recuperació i reconstrucció dels edificis existents. En el conjunt monàstic, durant els segles XIX i XX s'aprecien diversos criteris d'intervenció en el patrimoni, des dels estils historicistes (neoromànic i neogòtic), passant per replantejaments

*L'església originària, petita i obscura, va arribar a un punt que era incapaç d'aixoplugar el gran nombre de*

urbans, fins a l'última restauració de la basílica, que es basa en l'estudi de l'edifici com a document històric i s'aplica un mètode científic de treball.

Per analitzar la transformació del monestir de Montserrat durant els seus deu segles de vida, l'article es desenvolupa explicant el *genius loci* del lloc des dels inicis, segueix amb la història i l'evolució arquitectònica del monestir fins a la seva destrucció per continuar amb les reconstruccions i restauracions realitzades durant els segles XIX i XX. L'últim punt estudia la situació actual del monestir: els esforços de modernització i d'adaptació realitzats de cara al segle XXI, i els reptes de futur.

### Montserrat: el genius loci

Montserrat és un lloc extraordinari perquè hi convergeixen harmònicament tres aspectes: la natura, la religió i la cultura. La imponent presència de la muntanya, declarada Parc Natural el 1987 i paradís d'excursionistes i escaladors, amb una morfologia excepcional, ha fascinat

no només els habitants de la zona, sinó també els viatgers d'arreu del món.

D'altra banda, és un monestir benedictí que celebrarà el seu mil·lenni l'any 2025

i que s'ha mantingut al llarg dels segles amb poques intermitències (la Guerra del Francès, les desamortitzacions i la Guerra Civil).

Pel seu doble vessant de monestir i santuari, Montserrat ha estat des de l'antiguitat un centre d'espiritualitat i punt de trobada de persones de la més diversa procedència, cultura i religió; un lloc internacionalment reconegut que des de finals del s. XIX, gràcies a l'impuls del moviment cultural de la Renaixença, feu que el monestir s'enfortís com a símbol nacional català. A més, és actualment la primera editorial en exercici pràcticament constant del món i manté una relació molt important amb la música a través de la seva afamada escolania. Un valuós museu, cada cop més ric, és un altre dels seus al·licients.

### Breu història de l'edifici

Les primeres construccions existents a la muntanya daten de finals del segle IX: quatre capelles, Sant Iscle, Sant Maria, Sant Pere i Sant Martí, de les quals, actualment, només queda la de Sant Iscle, als jardins del monestir.

La impossibilitat d'obtenir superfícies horitzontals i la manca d'espai han marcat els assentaments del conjunt; sense



A LA IMATGE CONVERGEIXEN LA MUNTANYA DE GRANS PENDENTS AMB EL MONESTIR. PER LES SEVES CARACTERÍSTIQUES TOPOGRÀFIQUES, AQUESTES CONSTRUCCIONS SEMPRE HAN TINGUT DIFICULTAT D'ASSENTAMENT, DE MANERA QUE ELS EDIFICIS ES CONCENTREN EN PUNTS ESPECÍFICS



GRAVAT IDEAL DE 1651 ENTRE BARCELONA I LA MUNTANYA DE MONTSERRAT. REPRESENTA LA IMPORTÀNCIA I LA RELACIÓ QUE TENIEN AQUESTS DOS INDRETS

ordre, s'anaren afegint diversos edificis, cadascun d'ells amb la seva alçada i tipologia, cosa que va fer que el santuari presentés un imatge de conjunt irregular. El conjunt arquitectònic està integrat per tres grans blocs: la basílica, les dependències monàstiques i les construccions per a pelegrins i visitants.

L'església originària, petita i obscura, va arribar a un punt que era incapaç d'acollir el gran nombre de pelegrins. L'edifici romànic s'havia ampliat amb tres petites naus i amb un atri –el claustre gòtic, part del qual, afortunadament ens ha pervingut–.

### *Els primers treballs de restauració de Montserrat van començar immediatament després que els francesos abandonessin el monestir*

El 1560, l'abat Garriga, en ordre de prioritats, va decidir iniciar el projecte de la nova església on s'havia previst construir el monestir. El tracista-constructor de la nova basílica de Montserrat el segle XVI fou Miquel Sastre. El disseny de la basílica correspon a una tipologia renaixentista del moment: traça gòtica però amb arcs de mig punt, inclosos els formers; nau única amb capelles entre els contraforts, tribunes, pas entre les capelles i volta de creueria. A les llunetes de les voltes hi ha els òculs, i el cimbori octogonal, rematat amb una llanterna, està situat al primer tram estructural entre l'absis i el cos central de tres trams. Un absis poligonal cobert amb vuit arcs defineix el final de l'espai.

El 1578 s'havia construït el cos estructural principal; per tant, les cobertes i el cimbori estaven a punt d'iniciar-se. La consagració de la nova església fou el 2 de

febrer de 1592. Però a partir de principis del s. XVII es va iniciar una llarga etapa d'addicions i modificacions de les cobertes originals de la basílica. El 1604 es va decidir construir provisionalment un pis de cel·les just a sobre de les naus laterals. Aquests afegits van modificar el volum original de la basílica, a més d'impedir que es rematés l'edifici amb la dimensió adequada, a la vegada que produí problemes estructurals al conjunt.

El mobiliari de les capelles i tota la decoració barroca es va realitzar al llarg de tot el s. XVII, i en coneixem l'aspecte gràcies a una sola imatge: el gravat d'Alexandre de Laborde.

xandre de Laborde.

A mitjan segle XVIII, amb la necessitat d'obtenir més espai per a la comunitat, es va iniciar una nova etapa de creixement del monestir, que consistia en l'enderroc progressiu dels antics edificis a mesura que s'anaven construint les noves dependències. L'any 1755 es va començar a construir el projecte dels enginyers militars: dos grans cossos cúbics al voltant de dos patis claustrals encastats a la basílica. Es va construir només el primer, i així es va salvar la portalada romànica i el claustre gòtic. Amb tot, aquestes noves dependències van permetre allotjar amb més comoditat els pelegrins i els visitants.

D'entre tots els viatgers que van visitar el monestir, fou el francès Alexandre de Laborde amb el seu equip de dibuixants qui ens va deixar el testimoni gràfic més valuós per conèixer l'estat de l'edifici i les ermites alguns anys abans de la seva

destrucció. Els gravats, publicats l'any 1806 a París dins el *Voyage pittoresque et historique en Espagne*, mostren vistes interiors i exteriors del monestir com el claustre gòtic, els jardins dels monjos o la gran majoria de les ermites.

Durant la Guerra del Francès, les tropes napoleòniques van destruir el monestir en dues ocasions, el 1811 i el 1812, i van deixar la majoria d'edificis en estat ruïnós. Respecte de la basílica, a més dels grans desperfectes a l'interior, va caure la clau de volta on es troba el cor, unes altres dues voltes amenaçaven caure, i cinc costelles de la volta del presbiteri; el cimbori va quedar totalment obert, es van cremar les encavallades i el sostre central, així com les cobertes del pis de les cel·les afegit sobre les naus laterals.

### **La reconstrucció de Montserrat**

Els primers treballs de restauració de Montserrat van començar immediatament després que els francesos abandonessin el monestir. Entre el 1814 i el 1817 es van reconstruir els pisos de les naus laterals i fins i tot es va afegir un nou pis. Eren treballs d'emergència. La reconstrucció de la coberta principal, juntament amb aquests afegits, van conferir una nova imatge de la basílica, que a partir de llavors apareix com un volum rectangular rematat únicament per una gran coberta a dues aigües.

El fuster barceloní Sebastià Picanyol fou qui va realitzar un primer projecte (1826-1829), que consistia en el maquilatge de l'interior de la gran nau desmoblada. Poc temps després, i gràcies a una important donació del rei Ferran VII, es va encarregar un nou projecte al prestigiós arquitecte acadèmic Antoni



PLÀNOL DEL S. XVIII, EN EL QUAL DESTAQUEN ELS DOS COSSOS DISSENYATS PELS ENGINYERS PER A L'AMPLIACIÓ DEL MONESTIR. PROVIDENCIALMENT, SOLS ES VA CONSTRUIR EL PRIMER COS (QUE ES TROBA ENCASTAT A LA BASÍLICA DEL SEGLE XVI); SI NO, SHAGUESSIN DESTRUÏT TOTS ELS EDIFICIS DE L'ÈPOCA MEDIEVAL



MAGNÍFIC GRAVAT D'ALEXANDRE LABORDE DE 1806; GRÀCIES A AQUESTA REPRESENTACIÓ ES POT CONÈIXER I ADMIRAR LA DECORACIÓ INTERIOR BARROCA DE LA BASÍLICA

Celles. El projecte contemplava una restauració integral de l'església: nova decoració i paviment, i dissenys com el de l'altar major o el cor superior. Primer de tot, Celles dugué a terme operacions de consolidació tals com completar arcs, cornises o claus de volta. Per a l'interior de la nau, havia ideat un sistema de quadres, medallons i mobiliari per intentar suavitzar la imatge desoladora del gran interior buit. El projecte, inaugurat oficialment el 1831, va quedar inacabat, però ens han pervingut el magnífic cor superior i la gran reixa de ferro –ara utilitzada com a cancell– amb les dues piques de marbre de l'entrada.

### *El final del segle XIX fou clau per al renaixement de Montserrat com a gran centre espiritual de Catalunya*

Després de les desamortitzacions (1835), el reagrupament de la comunitat i el nomenament del nou abat, Miquel Muntadas, arribà a Montserrat l'arquitecte Francisco de Paula de Villar Lozano, el qual va treballar molts anys a Montserrat i deixà molts projectes, a més d'incorporar, a partir d'una certa data, el seu fill com a arquitecte hereu del monestir.

Els projectes de Villar Lozano es basen en la profunda transformació de l'espai interior de l'església a través d'una profusa decoració neogòtica amb l'argumentació de cristianitzar l'espai; des del projecte neoromànic de 1871, on es planteja per primer cop la qüestió de les cobertes, fins als tres absis iniciats el 1876 i finalitzats el 1888, on es va ubicar el cambril de la Verge, i en la decoració interior a la qual va col·laborar un jove Antoni Gaudí, llavors a les ordres de Villar com a delineant.

La figura de l'arquitecte Villar Carmona –introduït pel seu pare en plena construcció dels absis el 1876, i que a més va presentar un projecte evolucionat d'aquests que afegia una planta a l'absis central– va quedar eclipsat a partir de la inauguració de la nova façana de la basílica el 1901. Es tracta d'una obra de gran envergadura que l'autor va definir d'estil "salmantí" en un fallit intent de transició entre la decoració neogòtica de l'interior i les formes acadèmiques de l'arquitectura de l'atri. Les diferències de criteri entre la comunitat i l'arquitecte, que sempre es va mostrar intransigent, van originar el seu

acomiadament.

És important assenyalar que el final del segle XIX fou clau per al renaixement de Montserrat com a gran centre espiritual de Catalunya. Afavorit per les circumstàncies socioeconòmiques del país, la identificació dels nous ideals de la Renaixença es van projectar a la muntanya i van culminar, per exemple, en les Festes de Coronació de la Verge, proclamada Patrona de Catalunya el 1881. L'arribada del cremallera el 1892 facilitava encara més l'afluència de persones, però mentre s'havia invertit molt en la restauració de l'església, no es realitzaven autèntiques operacions de millora del conjunt.

Les primeres preocupacions urbanístiques les trobem en el projecte de nova façana que va realitzar l'any 1913 el destacat arquitecte August Font, deixeble d'Elies Rogent i autor de la plaça de toros de les Arenes entre moltes altres obres. D'un fi eclecticisme, la nova façana volia dignificar l'obra inacabada dels enginyers militars.

Però el primer projecte que realment té una mirada global de conjunt i planteja reformes a fons amb la creació d'un gran

espai públic, on actualment hi ha les places, és el que realitzà el jove arquitecte de Vic Josep Maria Pericas el 1918. El projecte, inacabat, proposa una plaça porticada que integra les ruïnes del claustre gòtic i una nova façana; noves dependències i un nou claustre just darrera el gòtic –tal com faria més tard Puig i Cadafalch. La inviabilitat econòmica de l'empresa i la inexperiència de Pericas devien frenar la iniciativa.

El 1921, el nou abat, Antoni M. Marcet, confià a Puig i Cadafalch les grans obres de millora i ampliació del conjunt. Puig treballà a l'interior del monestir, i va construir el claustre neoromànic i va reformar el refectori i la biblioteca entre altres. El 1926 inicià les obres de les noves places, i són de gran interès no només l'intel·ligent escalonat progressiu de les plataformes, sinó també la seva estructura de suport, avançada per l'època, que utilitza jàsseres de grans llums de les quals pengen els sostres intermedis mitjançant tirants metàl·lics, i així s'obtenen unes plantes inferiors lliures i totalment exemptes.

Puig i Cadafalch també va projectar una ambiciosa reforma integral del conjunt que incloïa una nova façana i la reconfiguració de les cobertes de la basílica; tot, en un estil neoherrerrià. Va plantejar-se la solució al tema dels absis amb



COMPARACIÓ DE LA FAÇANA POSTERIOR DE LA BASÍLICA ABANS (1850) I DESPRÉS DE LA INTERVENCIÓ (1910) DELS ARQUITECTES VILLAR CARMONA (PARE I FILL), QUE VAN AFEGIR TRES ABSIS SEMICIRCULARS D'ESTIL NEOROMÀNIC I VAN MODIFICAR EL PENDENT I L'ALÇADA DE LES COBERTES AFEGINT UN NIVELL EXTRA A LA COBERTA. AQUESTS AFEGITS VAN PROVOCAR LA DESPROPORCIÓ AL VOLUM ORIGINAL DE LA BASÍLICA

un escalonat de les cobertes posteriors i un gran cimbori, potser exagerant molt la volumetria final de la basílica, segurament inviables. Amb tot, Puig ens va deixar amb les seves realitzacions, mostres de la seva extraordinària sensibilitat arquitectònica.

La Guerra Civil va paraitzar les activitats al monestir fins el 1942, quan l'arquitecte Francesc Folguera s'encarregà d'una colla de treballs destinats a la dignificació dels espais interiors del monestir, així com del projecte de finalització de la façana principal i la torre, que s'enllestiren fins a la col·locació de la decoració escultòrica el 1968. Els encarregats de continuar les obres d'adequació del monestir foren els monjos Pere Busquets, arquitecte, i Crisòleg Picas. L'obra més destacada de Busquets fou, sens dubte, l'edifici Mirador dels Apòstols per tot el que comporta, però d'això en parlarem més endavant.

En efecte, a finals del vuitanta les cir-

cumstàncies demanaven un replanteig urbanístic general. El 1987 el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya va organitzar un concurs per a l'ordenació del conjunt del monestir. Els cinc projectes seleccionats posaven de relleu que la complexitat del tema sobrepassava un programa tancat i la imperiosa necessitat de valorar el creixement futur del monestir.

A partir d'aquest concurs d'idees, l'arquitecte gironí Arcadi Pla va començar a treballar en diferents projectes. El primer d'ells fou la restauració de les cobertes de la basílica. Les cobertes presentaven un important estat de deteriorament per l'entrada d'humitats per goteres. Estructuralment, les encavallades i corretges de ferro no tenien corrosions greus, però en canvi eren inadequades pel que fa a la inclinació i la posició. A les cobertes laterals els danys eren similars. En el fons, aquesta precarietat venia de les reformes del s. XIX, que mai van tenir l'esperit de

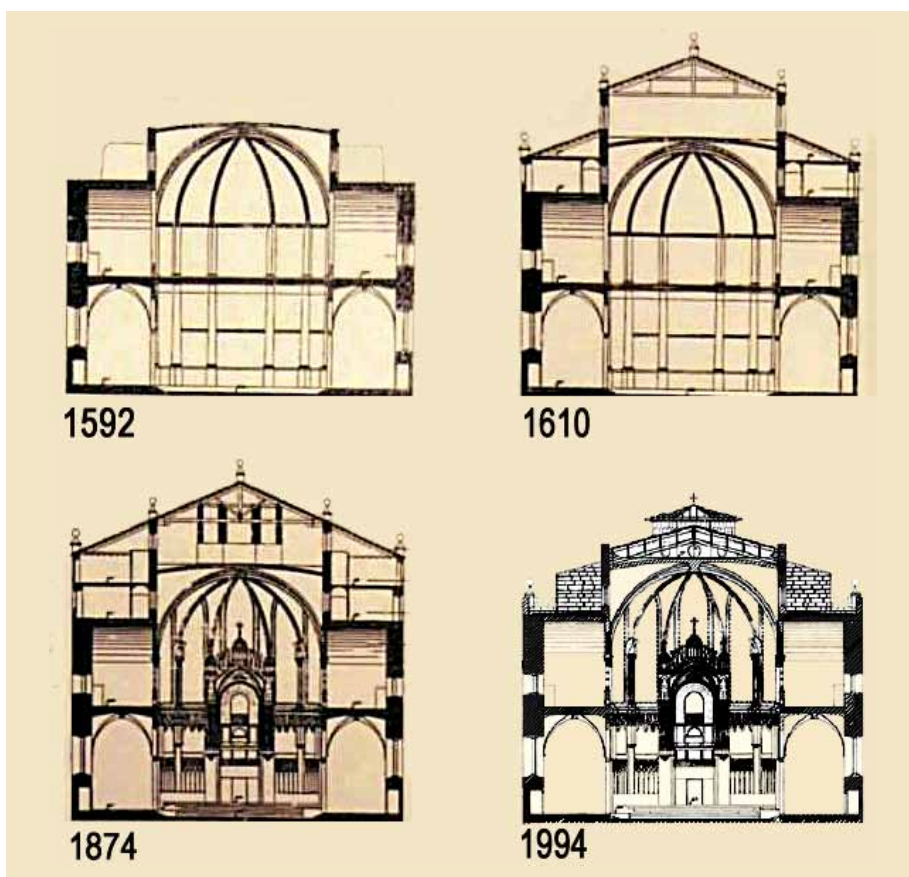
sostre definitiu, com demostra la inexistència de sistemes de recollida d'aigües. Hem de sumar el procés de construccions afegides des del s. XVII amb pocs mitjans constructius i econòmics, que, a més a més d'impedir l'entrada de llum, en desvirtuaven la volumetria.

Per a aquest projecte, l'arquitecte Pla i el seu equip, a través d'una rigorosa metodologia, van realitzar un estudi preliminar durant dos anys, amb l'objectiu de comprendre l'evolució històrica de la construcció i realitzar un exhaustiu aixeccament de l'estat de l'edifici, completat amb un conjunt de prospeccions *in situ*. Com a conclusió d'aquesta elaborada recerca arquitectònica es va definir un programa detallat d'actuació.

L'objectiu d'aquesta restauració fou, d'una banda, proporcionar una nova coberta durable i estable i, de l'altra, trobar la solució al problema de les construccions afegides, intentant recuperar els elements de l'arquitectura original a la recerca del punt d'equilibri de totes les etapes de la seva història.

La proposta es basa en els resultats obtinguts de la investigació prèvia. Després de l'anàlisi exhaustiva, es va descobrir que els murs de la nau central tenien pedres de cantera, des del nivell dels murs laterals, extretes de la mateixa manera que les dels murs exteriors; es va verificar que l'absis i els contraforts es trobaven en bon estat i tenien el mateix tipus d'aparell. Essencial fou la comprovació que totes les construccions de la perifèria de la nau central eren d'èpoques posteriors i, sobretot, que els seus materials i execució eren deficientes (amb un cert criteri de provisionalitat, com dèiem abans). En canvi, els materials del cos central estaven realitzats amb carreuat de pedra perfectament treballat per mans especialitzades.

Una altra part del projecte va consistir a buidar les addicions dels segles anteriors en les naus laterals, a fi de recuperar els contraforts, i per tant el volum original de la nau i de l'absis poligonal. Es va construir una coberta plana sobre les galeries laterals per poder deixar al descobert els contraforts i l'absis poligonal, així com una nova coberta per a la nau central i un remat per al projectat i mai construït cimbori octagonal. L'operació va permetre ensems recuperar l'entrada original de llum natural a l'edifici per



EVOLUCIÓ DE LA SECCIÓ DE LA BASÍLICA. EL 1592 S'APRECIA EL VOLUM ORIGINAL RENAIXENTISTA. EN 1610 SE LI VA AFEGIR, DE MANERA TEMPORAL, UN PIS EXTRA A LA NAU PRINCIPAL I LATERALS. EL 1874, ELS ARQUITECTES VILLAR LI VAN AFEGIR UN ALTRE NIVELL EXTRA A LES COBERTES I EL VAN TRANSFORMAR VISUALMENT I VAN INCREMENTAR EL PES SOBRE ELS MURS ORIGINALS. EL 1994, PLA PROPOSÀ RECUPERAR LA IMATGE RENAIXENTISTA I RESCATAR LES ENTRADES DE LLUM NATURAL

mitjà de l'obertura dels òculs laterals i el cimbori. Encara un últim mèrit: és important destacar que durant tota l'execució de les obres mai es va tancar el culte a la basílica.

L'anàlisi de la zona del presbiteri va confirmar que el tercer pis afegit a l'absis construït el 1880, recordem, obra de Villar Carmona, impedia la comprensió del volum original. L'arquitecte Arcadi Pla ens va explicar que aquesta fou una de les decisions més difícils de la intervenció, però al mateix temps de les més afortunades. Els treballs van consistir a desmuntar el tercer nivell de l'absis i, d'aquesta forma, el conjunt va adquirir unes proporcions més equilibrades, recuperant parts del tester i la imatge volumètrica de la basílica.

Gràcies al resultat del procés d'investigació, aplicant un sistema metodològic i comprenent l'evolució que l'edifici havia tingut durant cinc segles, es va poder recuperar no tan sols una obra d'art amb alt contingut simbòlic per a Catalunya, sinó també un dels pocs monuments renaixentistes catalans. En resum, aquesta intervenció, fonamentada en l'anàlisi profunda i partint de la màxima neutralitat possible, va solucionar els problemes estructurals de la coberta i va apropar el monument al seu volum original, utilitzant la tecnologia del segle XXI.

### Montserrat al segle XXI

La preocupació per trobar solucions a la gran afluència de pelegrins i públic de tot tipus va portar, en els darrers anys del s. XX, a estudiar propostes per dotar el conjunt de Montserrat dels serveis adequats a la seva realitat quotidiana.

En aquest sentit, i en paral·lel a les actuacions que s'estaven realitzant a la coberta de la basílica que hem explicat, Arcadi Pla es feu càrrec de diversos projectes per a l'Abadia. El primer d'ells fou la restauració de l'ermita de la Santa Cova, la qual, com la gran majoria de les altres ermites, està mig excavada a la roca i significa un magnífic exemple d'integració entre arquitectura i natura. La capella va patir els danys de la Guerra del Francès, i fou restaurada per l'arquitecte Villar Lozano entre el 1857 i el 1859. Tanmateix, el brutal incendi de la muntanya l'estiu del 1994 va destruir gran part de les cobertes i el claustre. La restauració va acabar el març del 1997. Pla també es

va encarregar de l'encertat disseny del campanar gòtic l'any 1995, i va reordenar els accessos al recinte optimitzant i suavitzant amb enjardinaments estratègics les places d'aparcament.

L'esforç de la comunitat i de les autoritats locals de cada moment històric per facilitar l'accés a la muntanya es pot resseguir amb la construcció de diferents mitjans de transport per facilitar l'accés al monestir. Per exemple, el tren cremallera, existent des de 1892, va enllaçar l'antiga estació de tren de Renfe amb el monestir fins al 1957. Entre el 2001 i el 2003, la línia del cremallera es va recuperar i actualitzar amb dues noves estacions, una al costat de Monistrol i l'altra molt a prop del monestir. O bé el telefèric,

conegut com aeri, que permet, des de la seva inauguració el 1930, comunicar el monestir amb el peu de la muntanya en cinc minuts. Després dels forts despreniments de l'estiu del 2008 –cosa freqüent a Montserrat– que van inhabilitar les vies del cremallera, l'aeri va poder proveir el monestir durant les setmanes que van trigar les reparacions.

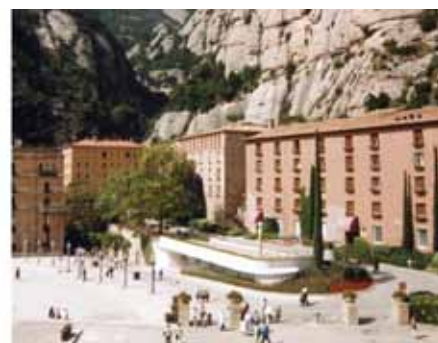
L'any 2001, els arquitectes Miquel Espinet i Antoni Ubach van reformar i ampliar l'edifici de l'escolania. Es tracta d'una intervenció respectuosa amb el conjunt existent. D'aquesta manera, l'últim pis adopta la forma d'àtic amb una discreta línia de finestres, a la vegada que la coberta es va rematar amb coure, per integrar-se al projecte de restauració de



ABANS I DESPRÉS DE LES OBRES DE RECONSTRUCCIÓ DE LA COBERTA (1994). S'APRECIEN ELS CONTRAFORTS, ÒCULS I CIMBORIS RESCATATS



VISTA D'ABANS I DESPRÉS DEL NOU ACCÉS (2004) DEL MUSEU DE MONTSERRAT, PERFECTAMENT INTEGRAT AL CONTEXT



VISTA ACTUAL DEL CONJUNT DE MONTSERRAT, AMB ELS DIFERENTS USOS QUE EXISTEIXE

les cobertes de la basílica. Els aparelladors de l'obra van ser Francesc Monells i Josep Maria Recarens d'Edetco Tècnics.

Aquell mateix any van començar les obres de remodelació de les places sobre els edificis realitzats durant els anys trenta per Puig i Cadafalch, de la mà de l'arquitecte Pla. El projecte proposa solucionar i donar una nova imatge a les progressives modificacions de materials, acabats i arranjaments que s'anaren realitzant amb un cert grau de provisionalitat fins a l'any 2000. Així, s'havien introduït en el subsòl petits desguassos i accessos per a les jardineries que creuaven les places, i fins i tot existia una entrada específica al Museu des d'aquestes amb una solució un pèl forçada, entremig de les escales entre la segona i tercera plataforma. Al mateix temps es van executar feines de rehabilitació i restauració de les estructures metàl·liques de les places inferiors, amb l'objecte de generar espais de planta lliure que permetessin acollir grups i facilitar espais de reflexió i debat sense haver d'ocupar la basílica o altres dependències monàstiques.

### *A finals del vuitanta les circumstàncies demanaven un replanteig urbanístic general*

Però la desgraciada virulència dels aiguats de l'any 2000, de conseqüències extraordinàriament negatives, van conduir a prendre noves decisions i ampliar

l'abast dels projectes en curs, i va posar en evidència la necessitat d'un estudi global dels espais exteriors i interiors i els seus usos de cara al futur.

Llavors es va redactar un pla director per definir les successives etapes de remodelació del conjunt de les places. Es van definir tenint en compte tant les possibilitats pressupostàries com el complex entramat d'usos del monestir. Els primers passos van consistir a impermeabilitzar les dues places inferiors i deixar preparats els nivells sobre els quals efectuar els acabats i la pavimentació: la supressió de l'entrada al Museu i, per tant, la creació d'un nou accés, que comportaria la restauració i recuperació de les estances inferiors com a espais complementaris del Museu.

Del nou accés al Museu de Montserrat, totalment adaptat i accessible ara des del carrer principal, cal destacar la seva voluntat d'integració i minimització de l'impacte visual a partir d'una posició topogràfica el més discreta possible, i d'un volum edificat mínim, decisió,

creiem, molt encertada. Les obres foren inaugurades l'agost del 2004.

Actualment segueixen els treballs d'acabat de l'espai exterior i es calcula

que finalitzaran a finals de l'any 2012.

La plaça de Santa Maria, la de major dimensió just a sobre del Museu, estarà dotada d'un paviment flotant mixt de peces prefabricades de formigó alternades amb unes altres de granit natural. De la mateixa manera, en les places 2 i 3 es combinarà la col·locació de plaques prefabricades de pedra artificial amb lloses de pedra natural. L'elecció dels colors del paviment permetrà la identificació de les diferents zones per part del visitants; però fonamentalment, allò que el projecte d'acabat de les places planteja és, per fi, la consecució d'un espai d'arribada a Montserrat digne i traçat de forma unitària per acollir els milers de pelegrins i turistes que any rera any visiten el recinte.

En la mateixa línia de modernització del santuari, des de mitjan del 2007 es projecta, per a l'interior de la basílica, la construcció d'un nou orgue que situaria el monestir en el mapa dels primers nivells musicals internacionals, ja que l'instrument esdevindrà un dels més grans d'Europa. El sentit d'aquesta operació el trobem en la dilatada tradició històrica montserratina i el paper de l'escolania, des del s. XIII, en la formació de destacats músics i compositors. El nou orgue substituirà l'actual, construït el 1896 i traslladat al presbiteri el 1957, el qual es troba en un estat ja molt deteriorat a causa del seu ús intensiu. De construcció artesanal i fet a mida, aquest



VISTA ACTUAL DE LA FAÇANA POSTERIOR EN QUÈ S'APRECIA EL REMAT DEL PRESBITERI I EL DESMUNTATGE REALITZAT AL TERCER PIS DE L'ABSIS CENTRAL NEOROMÀNIC. D'AQUESTA MANERA, EL CONJUNT VA ADQUIRIR PROPORCIONS MÉS EQUILIBRADES



CAS PENDENT DE RESOLDRE: AQUEST ENORME RESTAURANT S'HA GASTAT UN PRESSUPOST MOLT ELEVAT EN LA DARRERA RESTAURACIÓ EN LA SEVA ADAPTACIÓ INTERIOR. OBSERVI'S LA MANCA D'INTEGRACIÓ DE L'EXTERIOR DE L'EDIFICI I L'IMPACTE VISUAL QUE AQUESTA GENERA

enorme dispositiu de més de 4.000 tubs tindrà 12,5 metres d'altura i pesarà uns 12.000 quilos. S'ubicarà al lateral esquerre de la nau principal, cos que assegura una bona projecció acústica a tota la basílica, i a la vegada molt proper al cor dels monjos per exercir la seva funció d'acompanyament. Una altra cosa és que, per a la col·locació d'una peça d'aquesta dimensió, s'hagi hagut de desmuntar en aquesta zona pràcticament la totalitat de la decoració historicista realitzada a finals del s. XIX per l'arquitecte Villar Lozano, sense integrar del tot el nou element amb l'interior, cosa que provoca una col·lisió considerable fruit del xoc.

La Fundació Abadia de Montserrat 2025 es constituí el 4 de juliol de 1997. És una entitat que administra tots els serveis per la continuïtat i consolidació de Montserrat, canalitza les ajudes econòmiques amb miras, sobretot, a preparar la celebració del mil·lenni.

Alguns dels projectes realitzats en els primers deu anys de vida de la Fundació han estat: la senyalització de tot l'àmbit de Montserrat (muntanya i santuari); la

### *Actualment segueixen els treballs d'acabat de l'espai exterior i es calcula que finalitzaran a finals de l'any 2012*

remodelació del nou Museu (el nou accés, condicionament i climatització de les sales), el suport de totes les expressions artístiques augmentant la col·lecció a través de donacions i organitzant més exposicions; la restauració de l'edifici de l'escolania, la renovació d'instruments musicals i la promoció de concerts per tot el món; la digitalització d'incunables, restauració de manuscrits de la biblioteca i publicació a *Google Books*, a més de l'impuls de noves publicacions; l'organització de congressos i jornades universitàries; la il·luminació nocturna del santuari; la restauració dels vitralls del cambril; l'eliminació de barreres arquitectòniques; la pavimentació de les places i restauració dels edificis del monestir.

Una de les qüestions pendents es troba a l'edifici Mirador dels Apòstols, on s'ubica el restaurant construït per Busquets el 1976. És un gran edifici que pot albergar fins a 1200 persones i que, tot i no afectar directament el patrimoni del monestir, implica un potent impacte visual. La Fun-



dació Abadia de Montserrat 2025 va haver de realitzar recentment una costosa intervenció a l'interior de l'edifici per adaptar-lo a les necessitats actuals. Encara manca la restauració de tot l'exterior, i convindria aprofitar l'avinentesa per integrar l'edifici, en la mesura del possible, per exemple a través de l'ús de fusteries i acabats de pedra similars als del conjunt

i la realització d'un remat més suau que integrés l'edifici com una plataforma contiguous al conjunt de les places del monestir; encara hi hauria un altre camí més radical: enderrocar l'edifici i construir al seu lloc un de nou, tot i que aquesta darrera proposta segurament és econòmicament inviable. En qualsevol cas, el debat segueix obert.

#### **Epíleg**

A l'hora d'efectuar una restauració patrimonial, convé estudiar profundament l'arquitectura sobre la qual s'ha d'actuar. És obligatori l'aprenentatge d'un curs idiomàtic complet, en el sentit que el problema no només resideix en el coneixement d'allò persistent, sinó que per poder intervenir es fa necessari analitzar i comprendre els mecanismes del llenguatge arquitectònic utilitzats en l'edifici històric. És a dir, no n'hi ha prou amb entendre l'idioma, sinó que també hem d'aprendre a parlar-lo; i per aquest motiu, com més coneguem l'evolució constructiva i històrica d'un edifici, molt millor podrem realitzar un projecte d'intervenció. ■

**Mariana Esponda**  
Doctora arquitecta

**David Caralt**  
Arquitecte

**Maria Artigot**  
Arquitecta tècnica

#### **TRAC REHABILITACIÓ D'EDIFICIS, SL**

Rehabilitació d'edificis  
Restauració del Patrimoni Històric K.7  
934 864 300 ■ [www.tracnet.com](http://www.tracnet.com)